

Dr. Kónya István

Kúria, elnökhelyettes

Gyermekölések a bíróságok ítélkezési gyakorlatában

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Tisztelt konferencia !

„Az élet nagy kérdései, mint a születés és az elmúlás, különösen a természetellenes halál - ezen belül is az emberölés - évezredek óta foglalkoztatják a nagy gondolkodókat, írókat, művészeket, a haladás képviselőit, az emberi jogok harcosait, és a bűnügyi tudományok művelőit. Már nagyon régi felismerés, hogy az emberölés a legdrámaibb következményekkel járó, örökre jóvátehetetlen emberi, családi tragédiákat előidéző személy elleni bűncselekmény.” (Bakóczy Antal: az emberölés 1984.)

Különösen így van ez, ha a bűncselekmény áldozata még - minden szempontból kiszolgáltatott helyzetben lévő - gyermek, függetlenül életkorától, egészségi állapotától, nemétől és bőrszínétől.

Ezt a kiszolgáltatott helyzetet felismerve született meg a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény, és annak kihirdetéséről szóló 1991.évi LXIV. törvény, amely a magyar jogrendszer részévé tette.

A törvény 6. cikke rögzíti, hogy

1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az életre.
2. Az Egyezményben részes államok a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.

Ennek szellemében a magyar jogalkotás mindent megtett a maga részéről, hogy a gyermekek fokozott büntetőjogi oltalmát törvényi szinten biztosítsa, olykor tévútra kerülve, de a célt soha nem feledve.

1) A gyermekkor meghatározásának anyagi és eljárásjogi kérdései.

A téma szempontjából meg kell határozni, hogy kit tekintünk gyermeknek, illetve gyermekkorúnak, akár anyagi jogi akár eljárásjogi szempontból.

Egyértelmű eligazítást ad ezzel kapcsolatosan az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény 1. cikke:

„Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”

Összességében tehát a magyar törvénnyel elfogadott gyermekjogi egyezmények mind ennek megfelelően definiálták a gyermekkort, ennek ellenére a magyar büntető anyagi jogban az általános részben a büntethetőségi korhatárnál azzal találkozunk, hogy nem büntethető a gyermekkori, majd a Btk. 16. § szerint: nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A Btk. Általános része szerint tehát a gyermekkori - legalábbis a büntethetőségi korhatárt illetően - a 14. életév betöltéséig tart.

A Különös részben azonban már találkozunk olyan gyermekkoriak sérelmére elkövetett bűncselekményekkel, amelyben a passzív alany életkorát a törvény 18 év alattiban határozta meg, például: a gyermekprostitúció kihasználása vagy a gyermekpornográfia, azonban nem egységes a terminológia használata, ugyanis más bűncselekmények esetében, amelyekben a passzív alany életkora ugyancsak 18 év alatt van, már a kiskorú megnevezéssel él. Kiskorú ugyanis az, aki nem töltötte be a 18. életévét. Ilyen bűncselekmény a kiskorú veszélyeztetése vagy a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása stb.

A változatos kép ellenére a témánk, a gyermekölés szempontjából meghatározó az a gyermekkori, amely szerint a 14 év alatti személyek élveznek az élet testi épség elleni bűncselekmények esetében fokozott büntetőjogi védelmet.

2) A csecsemőgyilkosságtól az újszülött megöléséig, és azt követően.

Az újszülött megölése, mint privilegizált bűncselekmény 1999. március 1-től szerepelt az akkor hatályos Btk.-ban, az 1978. évi IV. törvényben. A bűncselekmény előzményeinek és történetének vizsgálata során szinte valamennyi ezzel kapcsolatos irodalom a Csemegi Kódexre hivatkozással indokolta a bűncselekmény újra kodifikálását. Kivétel nélkül az 1878. évi V. tv. 284. §-ában megfogalmazott ún. gyermekölés törvényi tényállásából vezették le a korábbi Btk. 166/A. §-ban írt bűncselekmény, és indokolták a privilegizált eset jogfolytonosságát.

Az 1878. évi V. tv. 284. § törvényi tényállását és különösen az ebben az időben kelt magyarázatokat vizsgálva, a korábbi Btk. megoldásához képest szembetűnő különbség, hogy a

284. § szerinti bűncselekmény passzív alanya kizárólag a házasságon kívül született, az akkori közfelfogás és még talán ma is élő elnevezése szerint „a törvénytelen gyermek” volt.

A törvényhez fűzött akkori kommentár szerint a privilegizálást a házasságon kívül született gyermekkel szemben megnyilvánuló előítélet, a társadalmi megvetés, a házasságon kívül szülő nő, sőt annak hozzátartozóinak szégyenérzete egyaránt indokolta.

Ezen túlmenően a privilegizált eset mellett szólt a szülő nőnek a szülés idejében fennálló kivételes állapota, amely egyrészt lelki és fizikai állapotában nyilvánult meg.

Az 1961. évi V. tv., majd az 1978. évi IV. törvényhez fűzött magyarázatok szinte valamennyi helyen rögzítették, hogy a jogalkotás értelemszerűen nem vette át a gyermekölés privilegizált eseteit, hiszen azok, „azok a társadalmi, etikai szempontok, amelyek 120 évvel korábban fennállottak, a mai társadalmi szemléletbe már nem vagy legalábbis nagyon csekély mértékben találhatók meg.”

Az 1998. évi LXXXVII. tv. privilegizált emberölésként szabályozta az újszülött megölését, és ezzel egyidejűleg az emberölés minősített esetei közé egy újabb esetet iktatott be, mégpedig a 166. § (2) bekezdés i/ pontjában, amikor minősített esetként rendelte büntetni, ha az emberölést 14. életévét be nem töltött személlyel szemben követték el.

A törvényhez fűzött miniszteri indokolásból kiemelendő az a megállapítás, amely szerint „a rendszerváltás óta a büntető jog fokozottabban üldözi a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményeket. Ezt a tendenciát kívánja folytatni a törvény, amikor az emberölés minősített esetei közé iktatja be a gyermekkorú sérelmére elkövetett emberölést.”

A tendencia „folytatásaként” a következő 40. §. viszont a következőképpen fogalmazott: a törvény a Btk. -t egy új, a 166/A. §-sal egészíti ki, amely az emberölés új, enyhébben minősülő alakzataként vezeti be az újszülött megölése bűncselekményét.

Ellentmondásosnak tűnt már akkor a jogi helyzet, különösen annak indokolása annyiban, hogy a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények fokozottabb büntetőjogi üldözése, és szigorú büntetésével egyidejűleg az ugyancsak kiskorú kategóriába tartozó újszülött megölése már lényegesen enyhébb, privilegizált bűncselekményként mindössze 8 évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.

Az a helyzet állt elő, ha a szülő nő a szülés után közvetlenül megölte gyermekét akkor privilegizált emberölésért felelt, büntetése 2 évtől 8 évig terjedő büntetés lehetett, de ha nem közvetlenül utána, mondjuk néhány nappal később, akkor már minősített emberölésért vonták felelősségre és akár

életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

Be kell vallani, hogy a bíróságok nehéz helyzetben voltak annak meghatározásánál, hogy mit kell érteni a „szülés után közvetlenül” alatt.

A Csemegi kódexhez kapcsoló curiai döntések 1-2 órás időtartamról tettek említést, míg az akkor hatályos gyakorlatból példát találhattunk arra, hogy egy konkrét ügyben az elfogadott igazságügyi orvos szakértői vélemény alapján 72 órára tették a szüléshez kapcsolódó azon periódust, amikor még a szülés által befolyásolt biológiai mechanizmusok működnek.

Ennek kapcsán érdemes volt már akkor is körültekinteni a környező országok jogalkotásában, és megállapítható, hogy ismerősen csengő tényállási elemek beiktatásával szabályozták vagy szabályozták privilegizált esetként az újszülött megölését.

Az akkori, 2003-as szabályozásokat áttekintve megállapítható volt, hogy

- A német büntető törvénykönyvben a házasságon kívül született gyermek sérelmére elkövetett cselekmény volt privilegizált eset.
- Az osztrák törvény szerint a privilegizált eset megállapítására csak akkor kerülhetett sor, ha az anya gyermekét a szülés lefolyásának hatása alatt ölte meg, míg
- A spanyol Btk. szerint az anyai szégyen elrejtése végett megölt újszülött esetében van helye privilegizált eset megállapítására, olyannyira, hogy ez a megkülönböztetett bánásmód még az anya szüleit is megilleti, ha a szülő nő szégyenének elrejtése végett követték el a bűncselekményt.

Megállapítható volt, hogy ezek a tényállások is olyan többlet tényállási elemeket tartalmaztak, amelyek valamilyen sajátos szempontból megközelítve különböztették meg a szülő nő ölési cselekményét az emberölés alapesetétől.

Ez állapítható meg a kommentárból, a törvényhez fűzött miniszteri indokolásból is, amely rögzíti, hogy a szülési folyamat során „kivételes testi és lelki állapot” indokolta a privilegizált tényállás megalkotását, amely „sok esetben a beszámítási képességre” is kihatással van.

Ugyanakkor hallgatott arról a problémáról, hogy a szülés, bár valóban egy rendkívüli körülmények között lezajló folyamat, de nem minden esetben jár együtt azzal a kivételes testi és lelki állapottal, amely az adott esetben a gyermek megölésénél privilegizáló körülményként vehető figyelembe.

Ezzel kapcsolatosan az 1998. évi LXXXVII. tv. indokolása a gyermekölés privilegizált esetének bevezetése kapcsán a következőket írta:

„A Btk. 87/A. §-a, amelyet az 1997. évi LXXIII. tv. éppen abból a jogpolitikai megfontolásból iktatta be a Btk-ba, hogy a legsúlyosabb bűncselekmények esetében a büntetés enyhítése kivételes

legyen, a törvény 21. §-a szerinti módosítással együtt azt eredményezné, hogy a bíróságoknak abban az esetben is minősített emberölés miatt kellene kimondaniuk a szülő nő bűnösségét, amelyekben jelenleg az emberölés alapesete miatt állapítják meg felelősségüket. Ez pedig ahhoz a nem kívánatos helyzethez vezetne, hogy a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett cselekmények vonatkozásában a törvény szigorúbb megítélése differenciálatlan lenne. A törvény ezért kívánja bevezetni ismét a gyermekölés privilegizált tényállását, amely igazodik az ilyen ügyekben követett bírói gyakorlathoz.”

Ha itt, ennél a mondatnál egy pillanatra megállunk, akkor nyomban rájövünk, hogy maga a jogalkotó ismerte el, hogy nem dogmatikai alapokon közelítette meg az újszülött megölésének privilegizált esetét, hanem tisztán jogtechnikai, praktikussági okokból teremtett enyhébb elbírálásra lehetőséget.

Felmerül a kérdés, hogy abban az esetben, hogy ha nem vezették volna be a 166. § (2) bekezdés i/ pontjában szabályozott súlyosabban minősülő bűncselekményként a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölést, akkor vajon sor került volna-e az újszülött megölésének privilegizált esetkénti szabályozására.

Úgy tűnik nem, mert ebben az esetben nincs szükség az enyhébb büntetés kiszabására lehetőséget adó privilegizált eset szabályozására, ugyanis az alapeseti emberölés büntetési tétele akkor 5 évtől 15 évig terjedő szabadságvesztés volt.

Ugyanakkor a törvényhez fűzött miniszteri indokolás egy mondattal később a következőket rögzítette: „a törvény éppen ezért nem az újszülött fogalmát határozza meg, hanem arra az elkövetési magatartásra van tekintettel, ami a szülés folyamán, vagy a szülést követően történik. A törvény a szülő nőnek a szüléskori állapotából indul ki és a privilegizált megítélést erre építi rá.”

Ez a két megállapítás szembetűnően ellentétben állt egymással, hiszen, ha a privilegizált eset megalkotására büntetékiszabási okokból került sor, akkor teljesen mindegy az elkövető nő szüléskori állapota. Ebből úgy tűnt, mintha a jogalkotó saját magát kívánta volna megnyugtanni azáltal, hogy egyik oldalról elismeri, hogy a privilegizált tényállás jogtechnikai kérdés, hiszen adott esetben a több évtizedes bírói gyakorlattal szemben a gyermekét megölő szülő nőt adott esetben 10-től 15 évig vagy életfogytig terjedő szabadságvesztéssel kellene büntetni, és a büntetés enyhítésére sem kerülhetne sor. Másik oldalról viszont olyan dogmatikai magyarázatnak tűnő indokolást fűz az új törvény megalkotásához, amely látszólag feloldja a cél és eszköz között meghúzódó ellentmondásokat.

3) Változás a gyermekölések jogi szabályozásában.

Végül a 2003. évi I. törvény 2003. március hó 1 napjával hatályon kívül helyezte a Btk.-nak az újszülött megöléséről rendelkező 166/A. §-át. A törvény - saját indokolása szerint - ezzel orvosolta azt a gyakorlatban felmerült problémát, amely bizonyos elkövetési magatartások értékelhetőségét lényegében megakadályozta, azaz az általános szabályok szerint többszörösen súlyosabban minősülő emberöléssel szemben a megfelelő büntetőjogi szankció kiszabását lehetetlenné tette, ha a szülő nő az újszülött sérelmére a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után követi el ilyen módon az emberölést.

A törvény megszületését megelőzően azonban komoly szakmai vita bontakozott ki tekintetben, hogy a privilegizált újszülött megölésével egyidejűleg a törvényalkotó a 14 év alatti sérelmére elkövetett minősített esetet is helyezze hatályon kívül, mert a dogmatikai és jogpolitikai ellenmondások csak így oldhatók fel. Végül is erre nem került sor, és szakmai kompromisszum eredményeként az újszülött megölését hatályon kívül helyezte a jogalkotó viszont a minősített eset maradt.

A számok tükrében a következő állapítható meg.

2003. évben a 14 életévét be nem töltött személy sérelmére összesen 7 emberölést követtek el, majd 2004-ben már 16 ilyen bűncselekmény történt. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy 2003. március 1-ig még hatályban volt a privilegizált emberölés, de 2004-ben már nem, vagyis a 2003. március 1. előtt elkövetett és ezt követően lezárt nyomozásokkal az ilyen bűncselekmények már kumulálódtak 2004. évben.

A befejezett emberölések száma az elmúlt 11 évben a következőképpen alakult:

2003-ban 228 emberölésből 7., 2004-ben 209-ből 16., 2005-ben 164-ből 5., 2006-ban 174-ből 13., 2007-ben 154-ből 15., 2008-ban 147-ből 10., 2009-ben 139-ből 11., 2010-ben 133-ből 8., 2011-ben 142-ből 7., 2012-ben 113-ből 17., 2013-ban 154-ből 12 és végül 2014-ben 126-ből 15. 14 éven aluli sértett sérelmére követettek emberölést.

Megállapítható tehát, hogy a 2003. március 1. után statisztika szerint az ezt követő 11 év alatt mind összesen 136. 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölést mutatott ki.

4) A büntetéskiszabási gyakorlat alakulása.

Azt is lehet mondani, hogy súlyos büntetéskiszabási problémák jelentkeztek a következő egyszerű okoknál fogva.

A privilegizált és minősített esetet megelőzően az újszülött megölése esetén a bíróságok az enyhítő körülményeket mérlegelve általánosságban 2- 3 évi esetleg 4 évi szabadságvesztés büntetést

szabtak ki, de gyakorta előfordult a 2 évi próbaidőre felfüggesztett büntetés kiszabása is.

A privilegizált eset nem titkoltan ezt a büntetéskiszabási gyakorlatot kívánta követni, és úgymond enyhítő szakasz alkalmazása nélküli büntetéskiszabási helyzetet teremteni.

Ennek hatályon kívül helyezésével viszont a bíró az egyik nap még 2 év 8 év között mérlegelve szabta ki a hosszú idő alatt kialakult gyakorlatot követve a büntetést, másnap viszont szembe találta magát a 10-től 20 évig vagy életfogytig tartó szabadságvesztés büntetési tételkerettel, amelyből még enyhítőszakasszal is csak 5 évig tudott menekülni, ha tudott, mert a büntetés kiszabási szabályok szerint a középértékre is ügyel a bíró, akkor bizony 15 évi szabadságvesztésnél tartott.

A gyermekek sérelmére elkövetett emberölések büntetéskiszabási gyakorlata rendkívül megosztott, amely arra vezethető vissza, hogy az ítélezés során az egyes cselekmények esetében a hangsúly, a büntetőjog figyelme az ártatlan áldozatokról átterelődik az elkövetőre, a cselekmény indítékára, motívumára, vagyis a tetтарыos büntetés - amely a tettes elítéléséről szól - érvényesül.

Nézzünk meg három emberölést a közelmúltból, amelyeknek közös vonása, hogy mindhárom esetben az áldozat 11 éves volt, ám büntetésük már igencsak eltérő volt. Mindhárom ügy közös jellemzője, hogy azok a közvélemény érdeklődésének középpontjába került, azt vagy megosztotta, vagy rendkívüli mértékben felháborította, esetlegesen az elkövető oldalára állította.

1) Az egyik ügyben az anya (B. Gy.) 11 éves leánygyermekére súlyos, rendkívüli szenvedésekkel járó, gyógyíthatatlan betegségben szenvedett, és az orvosai szerint halála hamarosan bekövetkezik, addig orvosilag csillapíthatatlan fájdalmakon fog keresztül menni.

A kislány egy napon azzal állt elő, utánanézett, hogy hogyan vethetne véget szenvedéseinek és javasolta édesanyjának, hogy amikor fürdik a kádban, dobjon be a vízbe egy bekapcsolt hajszárítót, és akkor halálos áramütést fog kapni.

Az anya végül is rá állt, hogy véget vessen kislánya szenvedéseinek, és még aznap a cselekményt elkövették a megbeszélte módon. A hajszárító azonban zárlatos volt, a villanyórát lecsapta így a halálos áramütés sem következett be. Ekkor azonban már nem volt visszaút, az anya a kádban fekvő gyermek arcára egy törölközőt dobott majd fejét a víz alá nyomta és addig ott tartotta míg a halál be nem következett.

Az elsőfokú bíróság a nőt 2 évi próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte. A másodfokon eljáró akkori Legfelsőbb Bíróság a felfüggesztésre vonatkozó rendelkezést mellőzte, így a büntetés végrehajthatóvá vált. Ezt követően az anya elnöki kegyelemben részesült és a szabadságvesztés végrehajtását próbaidőre felfüggesztették.

Ez az ügy azon túlmenően, hogy rendkívül megosztotta a közvéleményt, számos jogi, erkölcsi

kérdést is felvetett.

Az első és legfontosabb, hogy ismét a viták keresztútjába került a magyar társadalmat régóta foglalkoztató eutanázia kérdése.

A bíróságok, bár e kérdéssel ítéletükben foglalkoztak, helyesen jutottak arra az álláspontra, hogy a magyar büntetőjog elveti az aktív eutanáziát, ám a társadalom egy jelentős részében felvetődött, hogy hogyan kerülhetett egy gyermekét szerető anya ilyen válságos helyzetbe, hogy ezt az utat legyen kénytelen választani, nem a büntetőjog feladata lett volna, vagy lenne az ilyen helyzetek megoldása.

A másik kérdés, amely ezen ügy kapcsán felmerült, hogy vajon, a már többször emlegetett Csemegi kódex 282.§ -a a „kívánságra ölés” (beleegyező megölése), és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő privilegizált esetét hosszabb távra bekódolta volna a magyar büntetőjogba. Az már nem jogi, hanem erkölcsi kérdés, hogy mi lett volna az anya helyes döntése egy ilyen helyzetben.

2) Egy másik ügyben a sértett ugyancsak egy 11 éves leánygyermek (T. ügy) gyilkosa pedig mindössze 19 éves volt.

Az elkövető a sértettet korábbról már ismerte, hiszen mint üzletkötő többször jár abban a házban ahol a sértett lakott. Egy napon a vádlott a sértett által nyitva hagyott ajtón bement a lakásba aki ezért felelősségre vonta, amelytől a vádlott indulatos állapotba került, ezért ököllel megütötte, a szobába betuszkolta és az ágyra leszorította, majd a TV tetejéről egy súlyos kerámia szobrot leemelve, azzal nagy erővel tarkón ütötte, ezt követően egy nála lévő zsebkéssel elvágta a kislány torkát, aki részben fulladás, részben a súlyos vérvesztés következtében egy két percen belül meghalt.

Ez az elkövető 13 évi börtönbüntetésben részesült.

Ennek az ügynek a sajátosság azon túlmenően, hogy megjárta a strasbourgi bíróságot az volt, hogy a védő, a vádlott hozzátartozója és maga a vádlott többszöri televíziós szereplése miatt a közvélemény egy jelentős része még a mai napig is kételkedik a vádlott bűnösségében.

3) A harmadik ügy sértettje ugyancsak egy 11 éves kisfiú volt (Sz. B. ügy) .

A sértett édesanyja a gyermekről nem gondoskodott, ezért előbb állami gondozásba került, majd anyai nagymamája családba fogadta, azonban amikor a nagymama egészségi állapota megromlott, az édesanya korábbi férjének gondozásába került, akivel szoros érzelmi kapcsolat alakult ki. A férj azonban élettársi kapcsolatot létesített az ügy harmad rendű vádlottjával, aki saját gyermekét is

bevitte a családba. Az ő gyermeke és élettársának gondozásába került sértett között a viszony nem volt megfelelő, és a kapcsolatuk is megromlott ezért szétköltöztek.

A harmadrendű vádlott úgy vélte, hogy kapcsolatuk az élettársa által gondozott fiú gyermek miatt romlott meg, ezért elhatározta, hogy megöli, vagy megöleti.

A harmadrendű vádlott megismerkedett két hajléktalan, többszörösen büntette személlyel, akiknek elmondta tervét, majd tőlük először mérget kért majd kapott, amelyet belekevert egy energiatálba, ám azt a gyermek a kellemetlen szaga miatt nem ivott meg, amely egyébként sem lett volna alkalmas a halál kiváltására.

Ezt követően az előzetesen megbeszélt tervnek megfelelően, a harmadrendű terhelt elcsalta a sértettet egy erdőbe, majd az ott várakozó vádlottak egy ásóval fejbe ütötték, megtaposták a fejét, a nyakát és testének különböző részeit, ezt követően a földön hanyatt fekvő sértettet az ásó élével nagy erővel többször fejen, illetve arcon ütötték. A még élő, hörgő és levegőért kapkodó sértettet egy általuk ásott gödörbe betemették, majd mivel vadászokkal találkoztak, azok távozása után kiásták, gépkocsival egy másik helyszínre vitték, és ismét elásták.

Ezen ügyben a vádlottakat a bíróság jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte azzal, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét is kizárta, vagyis a magyar büntető jog szerint tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés lett a büntetésük. Kétségtelen, hogy ez esetben a bűncselekmény több okból is súlyosabban minősült, úgy mint előre kitervelten, nyereségvágyból és különös kegyetlenséggel történt a jogi megítélés, vagyis a sértett életkora bár ez is minősítő körülmény volt - elvesztette jelentőségét.

Láttuk tehát, hogy három büntető ügy, három 11 éves sértett, és három egymástól igen jelentős mértékben eltérő büntetés, amely a két évi szabadságvesztéstől egészen a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésig terjedt.

Feltehető kérdés: a sértett életkorának volt meghatározó jelentősége a büntetés kiszabásánál, vagy valami másnak? Valószínűsíthető, hogy nem, mert ellenkező esetben nagyban egészében mindhárom ügyben azonos vagy megközelítően hasonló tartamú büntetések kerültek volna kiszabásra.

Erre figyelemmel nem tekinthető lezártnak az a vita, amely arról folyt, hogy az emberi élet büntetőjogi védelme terén indokolt-e az életkor szerinti differenciálását?

5) Mi van ma, merre és hogyan tovább?

A 2012. évi C. törvény alapvetően nem változtatott a korábbi szabályozáson, és a Btk. 160.§ (2)

bekezdés i) pontja változatlanul minősített esetként szabályozta a 14. évét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölést, a védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett emberöléssel párhuzamosan. A jogegység biztosítása érdekében a Kúria igyekezett választ adni a helyzetre.

Az élet és testi épség büntetőjogi védelméről szóló 3/2013. Büntető jogegységi határozatának 9. pontjába kifejtette, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésnél a minősítés szempontjából kizárólag a sértett életkorának van jelentősége, közömbös tehát, hogy védekezésre képes volt-e vagy sem.

E minősített eset alá tartozik az újszülött megölése, nevezetesen az, amikor a szülő nő gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli.

Mindazonáltal az újszülöttnak a szülés tartama alatt vagy közvetlenül azt követően az anya általi megölése kapcsán - igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő bevonásával - tisztázni szükséges, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világra hozatalával jár, befolyásolta-e, (s ha igen milyen mértékben) az elkövetőt a cselekményében. Ennek ugyanis a büntetés kiszabásánál jelentősége lehet, miként annak is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az ölésre. Így házasságon kívül szülő nő esetében figyelembe kell venni, hogy a magárahagyatottság érzése, a szűkebb környezet rosszallásától való félelem olyan motiváló tényező, amely számottevő enyhítő hatást jelenthet.

Az a körülmény, hogy az elkövető titkolja a terhességét, nem tesz előkészületeket a szülésre, s nem vesz igénybe orvosi ellátást, gondozást sem, önmagában még nem alapozza meg a cselekmény előre kiterveltkénti minősítését.

Egy konkrét ügyben (N. M.) a szülő nő terhességét mindvégig eltitkolta, majd a munkásszálló WC-jében fiúgyermekét megszülte és ellátatlanul magára hagyta. Az igazságügyi orvosszakértő megállapította, hogy a gyermek halva született.

Az elsőfokú bíróság a terheltet felmentette, a másodfokú bíróság viszont megállapította, hogy a vádlott cselekménye alkalmatlan kísérlet, és ezért szabadságvesztésre ítélte.

A Kúria harmadfokú bírósággént eljárva a terheltet az ellene emelt vád alól - bűncselekmény hiányában - felmentette, és több évtizedes gyakorlatot felülvizsgálva azt felülírva határozatában a következőket fejtette ki.

A Btk.166.§ (1) bekezdésébe ütköző emberölés büntettének jogi tárgya, passzív alanya kizárólag élő, természetes személy lehet. Az emberi élet léte az emberölés szükségszerű feltétele, élet nélkül fogalmilag kizárt annak bűnös úton történő kioltása.

A büntetőjog az emberi életet a szülési folyamat kezdetétől, természetes szülési folyamat esetén a

tolófájások megindulásától védi az emberölés büntettének tényállásával, azt megelőzően pedig a magzati élet részesül büntetőjogi védelemben. Amennyiben a magzati lét után, a szülés előtt az elkövetőn kívül álló okból bekövetkezik az újszülött halála, úgy a szülési folyamatban vagy azt követően már fogalmilag kizárt a büntetőjogi védelem, ugyanis a tárgyi oldalon nincs olyan passzív alany, amelynek sértése vagy veszélyeztetése büntetőjogilag releváns magatartással előidézhető lenne.

Az emberölés büntettének törvényi tényállása ugyanis az életet részesíti büntetőjogi oltalomban, vagyis az emberi élet léte az emberölés alapvető feltétele.

A bűncselekmény tárgyi oldalának fogyatékosága, részleges hiánya alapvetően meghatározza a kísérleti cselekmény tényállásszerűségét.

A bűncselekmény kísérlete ugyanis az előkészület és a befejezett bűncselekmény között definiálható oly formában, hogy több mint az előkészület, de kevesebb mint a befejezett bűncselekmény ugyanis a kísérlet a jogtárgyat már részben veszélyezteti vagy sérti, de a célbavett jogi tárgy nem megy át azon a változáson, amely a bűncselekmény befejezettségét jelenti. Materiális bűncselekmény esetében, - miként az emberölésnél - a kísérlet keretében kifejtett elkövetői magatartás szorosan összefonódik a tárgyi oldalon lévő jogtárggyal, a passzív alany létezésével, vagyis passzív alany hiányában kísérlet sem állapítható meg.

A bűncselekmény kísérlete ugyanis a véghezvitel szándékos és tényleges megkezdése. Ebből következően a kísérlet a jogtárgyat már a külvilág számára is felismerhetően veszélyezteti vagy sérti, mivel az elkövető magatartásával már belép a törvényi tényállás világába, az elkövetési magatartás részben vagy egészben tényállási elemet valósít meg.

A kísérlet egyedi felismerhető jegye az olyan elkövetési cselekmény, amely az eredmény előidézésére objektíve alkalmas. Ebből következően az emberölés az elkövető magatartásától függetlenül, a halál bekövetkeztéig kísérleti szakban marad. A bűncselekmény tárgyi oldalából kiindulva, a kísérlet nem más mint a jogtárgysértésre közvetlenül alkalmas cselekmény.

Önmagában tehát a jogtárgyat sértő szándék kifejezésre juttatása a jogtárgy közvetlen veszélyeztetése nélkül nem valósít meg kísérletet sem, mivel a tárgyi oldal részbeni megvalósulására jogtárgy (passzív alany) hiányában objektív nincs lehetőség nincs.

A Btk. 4.§ (2) bekezdésének megfelelően a bűncselekmény általános törvényi tényállás egyik eleme a társadalomra veszélyesség.

A (2) bekezdés meghatározása szerint „Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti

társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.”

A tárgy abszolút alkalmatlansága fogalmilag kizárja a védett jogtárgy sérelmét vagy veszélyeztetését, úgy bűncselekmény sem jöhet létre, ily módon a kísérlet is fogalmilag kizárt, pusztán ezen okból.

A Kúria ezen döntése azóta bekerült az egyetemi tankönyvekbe is, amely bizonyítja a tudomány és a gyakorlati jogalkalmazás egymásra gyakorolt kölcsönhatását.

Az egymással jogi értelemben konkuráló 14 alatti, illetve védekezésképtelen személy sérelmére elkövetett emberöléssel összefüggésben kifejtette, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött passzív alany önmagában az életkora folytán nem tekinthető védekezésre képtelen személynek. Ebből viszont az is következik, hogy az emberölés i) és j) pont szerinti (kétszeres) minősülése nem kizárt, erre akkor kerülhet sor, ha a cselekmény tizennegyedik életévét meg nem haladott életkorú személy sértettje helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. A törvényhozó ugyanis a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetést nem hozza közvetlen összefüggésbe a passzív alany védekezési képességével.

Változást hozott az új Btk. a 14 év alattiak sérelmére elkövetett élet elleni cselekményeket illetően, amikor a Btk. 160.§ (5) bekezdésében kodifikálta az emberölés eleddig csak a gyakorlat által kialakított esetét amely szerint az (1) bekezdés – vagyis az alapeset - szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, ha az öngyilkosságot elkövetik.

A Kúria e kérdésben is gyorsan válaszolt a felmerülő kérdésekre és igyekezett megoldásokat adni a két bűncselekmény elhatárolása, és az egységes joggyakorlat kialakítására a már említett 3/2013. Büntető Jogegységi Határozatában a következők szerint:

Az öngyilkosság a magyar büntetőjog szerint nem bűncselekmény. A törvény azonban - a 160. § (5) bekezdése szerinti emberölés, illetőleg a 162. §-ban írt öngyilkosságban közreműködés című tényállásaiban - büntetni rendeli az öngyilkossághoz kapcsolódó (rábíró, azt elősegítő) magatartásokat.

Az emberölés Btk. 160. §-ának (5) bekezdése az öngyilkosságban közreműködéshez képest speciális törvényi tényállás, amely az emberölés alapesete szerint rendeli büntetni azt, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt arra bírja rá, hogy maga váljon meg az életétől, ha az öngyilkosságot elkövetik.

A törvényi tényállás eredmény-bűncselekmény. Befejezettségéhez az szükséges, hogy az

öngyilkosság végrehajtása folytán a passzív alany halála bekövetkezzék. Amennyiben tehát a passzív alany az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartást megkezdi, de nem fejezi be, avagy befejezi, de a halál (az önkéntes elállás, illetőleg az önkéntes eredményelhárítás kivételével) bármely okból nem következik be, e bűncselekmény kísérletét kell megállapítani.

A Btk. 160. § (5) bekezdésének rendszertani elhelyezkedéséből és a 160. § (1) bekezdése szerinti büntetendőségéből, továbbá abból, hogy a cselekmény passzív alanya azonos a Btk. 160. § (2) bekezdésének j) pontjában meghatározott egyik lehetséges passzív alannal, az következik, hogy ezt a cselekményt a Btk. 160. §-ának (2) bekezdésében felsorolt körülmények nem minősítik súlyosabban.

Eltérő azonban az öngyilkosságra rábíró magatartás jogi értékelése (minősítése) a passzív alanytól és az elkövető életkorától függően.

Ha az elkövető a tizennyolcadik életévét már betöltötte és az általa öngyilkosságra rábírt akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes passzív alany a tizennegyedik életévét betöltötte, de tizennyolcadik életévét még nem, a Btk. 162. §-ának (2) bekezdése szerinti minősített eset valósul meg.

Amennyiben a cselekmény passzív alanya (az öngyilkos) a tizennegyedik életévét sem töltötte be, vagy betöltötte ugyan, de akaratnyilvánításra képtelen, függetlenül az elkövető életkorától, nem a 162. §-ban meghatározott bűncselekmény, hanem az emberölés 160. § (5) bekezdése szerinti alakzata valósul meg. Befejezettségére az 1. pont alatt írtak az irányadók.

A segítségnyújtással elkövetett öngyilkosságban közreműködést illetően nemcsak 14. életévét betöltött és 18. életévét be nem töltött személy öngyilkosságában, hanem a 14. életévét be nem töltött személy öngyilkosságában való ilyen közreműködéssel is a Btk. 162. §-ának (2) bekezdésében megállapított minősített eset valósul meg, minthogy a Btk. 160. § (5) bekezdésében írt törvényi tényállás elkövetési magatartása között az öngyilkossághoz segítségnyújtás nem szerepel.

Az emberölés törvényi tényállásból következik, hogy az emberölést az valósítja meg, aki mást megöl, azaz az öngyilkosság, illetve kísérlete nem esik a büntetőjogi elbírálás körébe. Az öngyilkosságra való felbujtás vagy a bűnsegédi közreműködés azonban már igen, ezt a törvény sui generis bűncselekményként külön szabályozza.

Az öngyilkosságra rábírás szempontjából jelentősége van azonban a sértett életkorának, beszámítási, illetve akaratnyilvánítási képességének. A törvény vélelmezi, hogy a tizennégy év alatti sértett nem képes arra, hogy a cselekménye következményeit felismerje, és e felismerésnek megfelelő magatartást tanúsítson, ezért az ilyen korú sértettet öngyilkosságra rábíró személy nem

öngyilkosságban közreműködésért, hanem az emberölés büntettének az elkövetése miatt felel, és ugyancsak emberölés büntettének az elkövetése miatt felel az is, aki akaratnyilvánításra képtelen személyt bír rá az öngyilkosságra. A passzív alany ezekben az esetekben ugyan maga hajtja végre a konkrét ölési magatartást, de ezt az elkövető pszichikai ráhatásának eredményeként teszi, az öngyilkosság tulajdonképpen nem a passzív alany saját, hanem a rábíró szándékának és akaratának megfelelően következik be.

E különösen fontos és valamennyiünket érzelmileg is súlyosan érintő témában mindössze ennyire futotta a rendkívül szűkre szabott időben, de remélem ez is alkalmas volt a téma tovább, esetleg újra gondolásához, és a lehető legjobb jogi megoldás megtalálásához.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

Stegersbach, 2015. szeptember 19 . napján